

DOI 10.51558/2490-3647.2021.6.2.371

UDK 316.77:316.32

Primljeno: 10. 01. 2021.

Pregledni rad

Review paper

Amina Vatreš

RIZIK KAO KOMUNIKACIJSKI FENOMEN U McLUHANOVOM GLOBALNOM SELU

Pozicionirajući u fokus promišljanja jednu od ključnih dimenzija recentnog globalnog društva – globalnu interdependenciju, kao esencijalni cilj ovog rada nametnuo se komunikacijski potencijal globalnih rizika kao nova refleksija koncepta međuzavisnosti unutar globalnog sela. Riječ je o eksplikaciji načina na koji je medijsko svodenje svijeta na globalno selo afektiralo i ubitno transformiralo relevantne odrednice raznorodnih rizika, ali i sam proces unutar kojega različita društva saraduju i komuniciraju kako bi se efektivno suočila s njima. Govoreći prevashodno iz perspektive globalne međuzavisnosti, kao produkta globalizacijom izmijenjene komunikološko-tehnološko-socijalne paradigme, rad je orijentiran ka teorijskom promišljanju pozicije rizika kao komunikacijskog fenomena savremenog doba.

Ključne riječi: globalno selo; masovni mediji; globalni rizici; medijizacija rizika; globalna komunikacijska međuzavisnost

UVOD

U savremenim društvima termin *globalno selo* (*engl. global village*) je općepoznat i općeprihvaćen. Šta zapravo taj termin u izvornom teorijskom smislu predstavlja? Ljudi su oduvijek težili bržem prijenosu poruka i informacija, pa se tako i sam proces razmjene informacija usavršavao od diseminacije značajnih informacija posredstvom trkača i pismoša, preko pojave pošte, novina, zatim radija, televizije, na kraju i

pojavom Interneta kao mreže svih mreža, koja pruža nesagledive i još nedovoljno istražene mogućnosti sveopće dostupnosti informacija u realnom vremenu. U tom kontekstu oživljava koncept *globalnog sela* kao izrazito značajan kada je riječ o proučavanju utjecaja medija na društvo označenog kao *sociologija medija*.

Sintagma *globalno selo*, koja semantički gledano predstavlja oksimoron, upotrebljava se prilikom kontekstualizacije socijalnog utjecaja medijskih tehnologija na globalnom nivou. Prvi ju je upotrijebio jedan od najznačajnijih filozofa i teoretičara komunikacije Kanadanin Herbert Marshall McLuhan. Njegov doprinos u izučavanju medija i njihovog utjecaja na društvo predstavlja svojevrsnu prekretnicu u društvenoj teoriji. Označivši ih kao determinirajuće faktore razvoja društva, prepoznavši njihovu moć i utjecaj McLuhan medije vidi kao *produžetke ljudskog tijela*, a detaljniji prikaz značenja sintagme „globalno selo“ daje u knjizi *Gutenbergova galaksija*. Tim djelom on zapravo popularizira oksimoron „globalno selo“ upućujući na temeljnu dimenziju društva reflektiranu konceptom *homogeniziranosti unificiranog vizuelnog svijeta*.

Esencija McLuhanove antropocentrične filozofije medija, kako *eksplicite* tako i *implicite*, sadržana je u misli:

„Danas živimo u informacijskom i komunikacijskom dobu, jer električni mediji trenutno i bez prestanka stvaraju cjelokupno polje interaktivnih događaja u kojima sudjeluju svi ljudi. Svijet javne interakcije ima isti sveobuhvatni djelokrug međudjelovanja koji je do sada bio svojstven samo našim osobnim živčanim sustavima.“ (2008: 221)

„Globalno selo“, kao danas općeprihvaćen i općevažeci termin, nalazi svoje mjesto u naslovu McLuhanovih dviju knjiga: *Rat i mir u globalnom selu* (1968), te u njegovoj posljednjoj knjizi koja i nosi naziv *Globalno selo* (1989). Pišući o distinkciji između predašnjih i novih tehnologija u smislu njihove prirode i intenziteta društvenog utjecaja, McLuhan ističe:

„Čovjek mora služiti svojoj električnoj tehnologiji s vjernošću servomehanizma kojom je služio svojem čamcu, svojem kanuu, svojoj tipografiji i svim drugim produžecima svojih tjelesnih organa. No, razlika je u tome što su prethodne tehnologije bile djelimične i fragmentarne, dok je električna tehnologija potpuna i obuhvatna. Vanjsko slaganje ili savjest danas su podjednako nužni kao i privatna svijest. Pomoću novih medija, međutim, moguće je isto tako sve pohraniti i pretvoriti; a što se tiče brzine, ona ne predstavlja nikakav problem. S ove strane svjetlosne granice, veće ubrzanje nije moguće.“ (2008: 56)

Još u ranim 60-im godinama XX vijeka on zastupa stav da će, do tada dominantna, vizuelna kultura printanih medija biti zamijenjena tzv. *elektronskom međuzavisnošću*.

McLuhanova metafora zapravo oslikava procese koji su sastavnim dijelom savremenog svijeta. Postala je općeprihvaćenom i prepoznatljivom jer je moderni svijet zahvaljujući telekomunikacijskoj infrastrukturi i računarskim mrežama uspio ostvariti tako dobru povezanost da se ustvari posve paradoksalno sveo na razinu seoske zajednice. Bez promjene mjesta boravka moguće je, nevjerovatnom brzinom, ostvariti pristup svim aktuelnim informacijama širom svijeta, te stupiti u kontakt s ljudima iz svih dijelova planete. Drugim riječima, život ljudi u periodu kada je televizija preuzela vodeću medijsku ulogu umnogome se razlikuje od načina života u periodu kada je upotreba štampanih medija bila preovlađujuća. McLuhan tada revolucionarnom sintagmom „globalno selo“ ponajprije označava jednu historijsku epohu, a ne geografsku odrednicu, kako to danas mnogi tumače. Svoj začetak ova epoha ima u „Gutenbergovoj galaksiji“, dakle u periodu koji će uslijediti nakon štampanja prve knjige. Oksimoron „globalno selo“ metaforički oslikava konture historijskog razdoblja koje otpočinje pojavom televizije, a zatim i Interneta, kao sredstva masovne komunikacije koje je ponudilo sasvim nove, nesagledive mogućnosti, što *ipso facto* predstavlja događaj koji po svojoj revolucionarnosti odgovara pojavi Gutenbergove pisaće mašine.

„Vrijeme je stalo, prostor je nestao. Sada živimo u globalnom selu ... simultanom događanju“ (McLuhan 1967: 63). Sukladno McLuhanovim teorijskim uvidima, masovni mediji ustvari podstiču mnoge štetne društvene pojave, posebno u kontekstu savremene kulture koja se transformirala u globalnu potrošačku kulturu sličnih ili identičnih formata u svim krajevima svijeta. Stoga je bitno podsjetiti da McLuhan sintagmu „globalno selo“ nije upotrijebio s pozitivnim predznakom, kako se danas često tumači. Upravo suprotno, njegova intencija se ogleda u upozoravanju na negativne implikacije procesa globalizacije, među kojima posebno izdvaja zlo-upotrebu novih tehnologija u cilju jačanja totalitarističkih ideja i terorizma, te konsekvantno tome i povećanu mogućnost neprofesionalnog djelovanja medija.

Sintagma „globalno selo“ vremenom je stekla široku primjenu, ali i širok opseg pripisanih joj različitih značenja, nerijetko posve udaljenih od onog koje je imao na umu njen tvorac. Danas se dominantno upotrebljava kao prostorno određenje, a često i kao metaforički termin za sam Internet, budući da je ta mreža u krajnjem i omogućila proces pretvaranja svijeta u globalno selo. Svojim revolucioniranim anticipacijama Marshall McLuhan repositionirao je status medija u društvenoj teoriji. Na pitanje zašto je medijima pridavao toliko pažnje jasan odgovor dobijamo tek danas kada su sredstva masovnog komuniciranja usitinu transformirala društveni život, odlučujuće utječući kako na formiranje vjerovanja i stajališta, tako i na percepciju savremenog

realiteta. McLuhan „... nije podrazumevao da ćemo svi uskoro postati jedna velika, srećna porodica, nego da ćemo imati takav kapacitet prikupljanja informacija da ćemo biti blisko, možda i suviše, svesni svačijeg kretanja, u svakojakim situacijama, s kraja na kraj sveta” (Lorimer 1998: 18).

Kao jedan od najmarkantnijih pokazatelja da sveopćim globalnim umrežavanjem nismo postali „velika i srećna porodica“ izdvaja se – rizik. Rizik je prirodni i društveni fenomen. Neizostavan je činilac realiteta savremenog globalizirajućeg društva. Ne umanjujući važnost drugih teorijskih pristupa sociologiji rizika, u svrhu kontekstualizacije i razumijevanja ovoga fenomena osvrnut ćemo se na teorijski doprinos Ulricha Becka, zasigurno najpoznatijeg savremenog teoretičara rizika. Današnja *masovna reprodukcija* i multiplikacija rizika uzele su maha u tolikoj mjeri da neki autori recentno globalno društvo nominiraju kao *društvo rizika*. Doista, nezamislivo je govoriti o savremenom društvu ne uzimajući u obzir rapidne promjene u tehnologiji, čija brzina i dinamičnost rezultiraju pojavom novih izazova i rizika. Definiirajući koncept društva rizika, Beck piše: „Moderno društvo postalo je društvo rizika u smislu povećanog fokusa na prevenciju ili upravljanje rizikom koji je modernost proizvela svojim diferenciranjem, te povećanjem mogućnosti“ (2006: 332). Upravo se u navedenoj tvrdnji ogleda temeljna premisa na kojoj je Ulrich Beck zasnovao koncepciju specifičnog tipa modernog društva označenog kao „društvo rizika“. Polazište njegove teorije je da su moderna društva oblikovana upravo novim formama rizika, te da su sami temelji tih društava istodobno i zasnovani i poljuljani anticipacijom različitih katastrofa, kako lokalnih tako i na globalnom nivou. Globalni tip rizika Beck zapravo i definiira kao anticipaciju različitih katastrofa na globalnom nivou. Takva percepcija globalnog rizika, kao središnje i ishodišne tačke društva rizika, karakterizirana je trima dimenzijama rizika, a to su: delokalizacija, nemogućnost precizne procjene i anticipacije te nekompenzibilnost. Dimenzija delokalizacije podrazumijeva da ni uzroci, kao ni anticipirane reperkusije izvjesnih tipova rizika, nisu determinirani jednom geografskom lokacijom. U vezi sa drugom karakterističnom crtom globalnog rizika, Beck ističe da su konsekvence ovog tipa rizika ubitnome nesagledive i da se mogu samo hipotetički predvidjeti. Nekompenzibilnost globalnog rizika odnosi se na njegovu *ireverzibilnost*. Riječju, ukoliko se klima nepovratno promijenila, ako napredak u vještačkoj inteligenciji i genetici rezultira ireverzibilnim intervencijama u ljudskom postojanju, ukoliko pojedine grupe već posjeduju oružje za masovno uništenje – sve to vodi zaključku da je uistinu kasno za efektivna i promptna djelovanja koja bi anulirala s tim povezane rizike. Pri tome, širok raspon različitih tipova rizika u savremenom dobu Beck pripisuje upravo

tehnološko-ekonomsko-socijalnom progresu društva, koji kako direktno, tako i latentno, rezultira reprodukcijom posve novih, ali i multiplikacijom postojećih potencijalnih opasnosti.

Analogno genezi i ekspanziji rizika, na djelu su i dalekosežne promjene u procesu komuniciranja. Novi vid masovnog komuniciranja zamijenio je linearni model koji mu je prethodio, ukinuvši vremenske i prostorne granice koje su u prošlosti u značajnoj mjeri limitirale mogućnosti i moduse društvenog djelovanja. Globalno selo u tom smislu predstavlja svojevrsnu sintezu, odnosno spajanje u organsku cjelinu onih dijelova civilizacije i segmenata društvenog djelovanja koje je mehaničko doba razdvajalo, i koji su prethodno funkcionirali na principu centar-periferija. Nasuprot tome, doba tehnološke hegemonije uspjelo je eliminirati odnos centra i periferije, tako da svi događaji i društvene pojave simultano bivaju pozicionirani i kao centar i kao periferija. U realnom vremenu bivamo obaviješteni o svakom značajnom događaju u svijetu. „Pojava novih masovnih medija omogućila nam je korelaciju i međusobno povezivanje različitih tipova ljudskih aktivnosti odvojenih prostorom i vremenom“ (Chelysheva, Mikhaleva 2019: 224).

GLOBALNI RIZICI KAO REFLEKSIJA NOVOG OBLIKA GLOBALNE KOMUNIKACIJSKE MEĐUZAVISNOSTI

Društveni problemi se više ne javljaju linearno, već su društva istovremeno pretrpana mnoštvom problema koji zahtijevaju trenutna i brza rješenja moguća samo u kooperaciji s „drugim“, o čemu Beck piše u članku „Živjeti u svjetskom društvu rizika“. Ovi su fenomeni zadobili dimenziju globalnog utjecaja i refleksije, što je još McLuhan profetski anticipirao, označavajući koncept globalne međuzavisnosti kao jednu od novih ključnih dimenzija funkcioniranja društva: „Međuzavisnost je rezultat trenutne interakcije uzroka i posljedica u ukupnoj strukturi. Takav je karakter sela, ili, od pojave elektronskih medija, takav je karakter i globalnog sela“ (1962: 21). Beck ističe da tek u trenutku kada se rizici globaliziraju, oni postaju predmetom javne kritike i istraživanja. Skidajući veo latentnosti, zadobijaju centralni značaj u socijalnim i političkim raspravama. Ireverzibilno ugrožavanje života postaje središnje pitanje modernosti i modernizacije. Upućujući na diskrepanciju između starih i novih tipova rizika, povezanih prvenstveno globalizacijom, Beck piše:

„Oni se više ne mogu ograničiti na određene lokalitete ili grupe – poput rizika u XIX i u prvoj polovini XX vijeka, koji su se odnosili na preduzeće i profesiju – već više pokazuju tendenciju

ka globalizaciji koja prevazilazi proizvodnju i reprodukciju isto toliko koliko i nacionalne granice i u tom smislu omogućava nastajanje nadnacionalnih i klasno nespecifičnih globalnih opasnosti sa novim tipom društvene i političke dinamike.“ (2001: 23)

Globalni rizik, kao univerzalni fenomen i temeljni sadržaj onog što je Beck nominirao sintagmom društvo rizika, u izmijenjenim okolnostima nastalim kao rezultat umrežavanja i globalizacije koju svojevremeno najavljuje McLuhan, ali i shodno samoj svojoj prirodi, nadilazi nacionalne granice. Sasvim je razvidno da kao fenomen globalnog karaktera rizik nužno zahtijeva kooperaciju među različitim društvima onkraj političkih, kulturalnih i drugih razlika, pa samim time i nužnost korištenja globalnog komunikacijskog potencijala rizika, što Beck (2006) označava izrazom „kozmpolitski momenat“, a njegovu suštinu predočava na sljedeći način: „Udaljeni „drugi“ postaje inkluzivni „drugi“ – ne posredstvom mobilnosti, već putem rizika. Svakodnevni život postaje kozmpolitski: ljudska bića moraju da pronađu smisao života u razmjeni s drugačijima, a ne u susretanju sa sličnima“ (2006: 331). Egoizam, autonomija, samoizolacija, alijenacija, autopoieza – samo su neki od ključnih termina u sociološkoj teoriji koji karakteriziraju modernu kulturu. Neizostavno se ovom setu termina pridodaje i rizik uz koji je vezan svojevrsni komunikacijski paradoks. Kao socijalno-političko-komunikološki fenomen rizik je danas nenamjeran, a istovremeno obligatan sadržaj komunikacije. Riječ je o kooperaciji u smislu prevencije, kontrole i suočavanja s usložnjenošću različitih rizika na globalnom planu, koje ne može biti ograničeno na uske nacionalne okvire. Percipirani globalni rizik tako nameće komunikaciju između aktera koji inače ne bi imali potrebu međusobno saradivati. Samim tim McLuhanov koncept globalne međuzavisnosti dobija na značaju. „Globalni rizik je nepredvidiva i neosobna sila u savremenom svijetu, koja pokreće događaje na koje je ljudski odgovor – organizirati se na globalnoj skali“ (Beck 2006: 338).

Uzimajući u obzir prethodno elaborirano, zaključujemo da McLuhanova teza o električki zbijenoj zemaljskoj kugli koja „ništa nije veća od sela“ prethodi Beckovoj ideji “kozmpolitskog momenta” kao ozbiljenja efektivnog djelovanja u društvu rizika. Riječju, ostvarivanje kooperativnog principa kozmpolizma bilo bi nemoguće da se svijet, zahvaljujući ponajprije tehnološkim akvizicijama, metaforički nije sveo na razinu sela o kojem McLuhan piše još 60-ih godina XX stoljeća, i u tome su saglasni brojni drugi teoretičari masovnih komunikacija: „Razvoj elektroničkih komunikacijskih sredstava globalizirao je svjetske procese na makro, mezo i mikro razini“ (Chelysheva, Mikhaleva 2019: 225). Taj proces ne pogađa samo ljudsko

mišljenje i akciju, već i osjećaje. Globalne informacije koje se diseminiraju velikom brzinom uspostavljaju novu galaktiku doživljaja svijeta. Shodno navedenom, samo polje djelovanja masovnih medija predstavlja svojevrsni ekvivalent potencijalu rizika kao socijalnog fenomena. Štaviše, rizik u opisanim gabaritima ne bi ni bio percipiran bez sveopćeg medijskog utjecaja i djelovanja. U tom smislu rizik se pojavljuje u funkciji svojevrsnog pokretača kompleksnijeg nivoa globalne interdependencije, s jedne, ali i komunikacijske paradigme na globalnom nivou, s druge strane. Valja podsjetiti i na to da McLuhan svojevremeno pojašnjava kako i ratovi kao društvene pojave jesu svojevrsni mediji komunikacije među ljudima i različitim društvima. Sada, više nego ikad, ove tvrdnje i dobijaju svoje empirijsko obistinjenje u, Beckovim vokabularom rečeno, globalnoj rizičnoj stvarnosti. A podsjetimo: „Globalno selo danas je postala krilatica kojom se sugerira umreženost medijima, povezanost i međuovisnost svih dijelova svijeta, svih politika i načela opstanka. Činjenica je: Nema globalnih procesa bez globalnog umrežavanja i to one vrste umrežavanja koje omogućuje trenutnu reakciju, sveupućenost u procese i zbivanja“ (Alić 2009: 59).

DVOJAKA ULOGA TEHNOLOGIJE U ODRŽAVANJU KONCEPTA INTERDEPENDENCIJE UNUTAR GLOBALNOG SELA: UMREŽAVANJE I KOMUNIKACIJA ILI MULTIPLIKACIJA RIZIKA

Komparirajući središnji nervni sistem kod čovjeka i moderne tehnologije, McLuhan ih vidi kao „jedinstveno područje bez odsječaka“. Na identičan način i Beck svjetsko društvo rizika smatra jedinstvenim organizmom čiji su pojedinačni segmenti u kompleksnom, zajedničkim faktorima isprepletenom i perpetuiranom odnosu međutjecaja i posljedično - međuzavisnosti. Shodno tome, globalni rizici predstavljaju novi oblik globalne interdependencije koja se na odgovarajući način ne može riješiti na nivou nacionalne politike, kao ni do sada dostupnim oblicima međunarodne kooperacije. Pri tome nijedan odgovor ne bi bio moguć bez napredne tehnologije. Neki od autora tehnologiji pripisuju toliki značaj u kontekstu globalnog umrežavanja i interdependencije, da je nerijetko shvataju i kao svojevrsnu ekstenziju biološke evolucije. „Tehnologija spaja sve umove živih, omotavajući planet vibrirajućim ogrtačem elektroničkih živaca, čitave kontinente strojeva koji međusobno razgovaraju, dok čitav taj skup gleda sebe kroz milion kamera objavljenih dnevno“ (Kelly 2010: 358). Teško je ne prisjetiti se McLuhana (1964) koji, podudarno Kellyevoj biološki intoniranoj percepciji tehnologije, medije označava kao „čovjekove produžetke“.

Ne umanjujući značaj socijalnih, psihosocijalnih, kulturnih, individualnih i drugih činilaca društvene percepcije rizika, proces medijalizacije rizika izdvaja se kao jedan od elementarnih preduvjeta opće percepcije rizika. Ovaj je proces definiran kao “dugoročni proces strukturalnih promjena u društvu i kulturi u kojima mediji zauzimaju značajno mjesto u smislu definisanja društvene stvarnosti i uslova socijalne interakcije/kulture” (Hjarvard 2014: 113). I ovu tvrdnju čitamo kao parafrazu McLuhanove misli: „Električni mediji teže stvoriti svojevrsnu organsku međuovisnost svih institucija društva” (2008: 220). U takvoj ulozi medijski subjekti postali su platforme sveopće društvene izloženosti diskursu rizika, uzrokujući pojačan osjećaj nesigurnosti. I Cottle (1998) piše o medijima i novim tehnologijama kao o ključnim za „fokusiranje pažnje na najnovije tehnološki izazvane katastrofe i biološke nesreće“, kao i ključnim mjestima „revelacije, komunikacije i društvene konstrukcije rizika“. Stoga, uprkos činjenici da internetska tehnologija ima značajan, a nerijetko i presudan udio u procesu globalnog komuniciranja rizika, nužno je razmotriti i drugu stranu fenomena sadržanu u činjenici da Internet i generalno promatrano tehnološka dostignuća proizvode, a nerijetko i multipliciraju izvjesne tipove rizika. Akcelerativan tehnološki napredak i tehnogenetska konstrukcija života omogućena unapređenjem kognitivnih nauka i umjetne inteligencije, nedvojbeno učestvuju u konstrukciji brojnih, čovječanstvu do sada nepoznatih tipova rizika, koje, kako smo u uvodnom dijelu pozivajući se na Becka naglasili, odlikuju ireverzibilnost i delokalizacija. Bitno je podsjetiti i na to da je Beck (2006) upravo dimenziju ireverzibilnosti i delokalizacije istakao eksplicirajući refleksije društvenog realiziranja globalnog tipa rizika. Suočeni smo zapravo sa posve paradoksalnom situacijom koja se reflektira na dva polja – Internet i druge napredne komunikacijske tehnologije nam omogućavaju da komuniciramo, da se povežemo i saradujemo s drugima u cilju prevencije i suočavanja s konsekvencama određenih rizika, dok istovremeno reprodukcijom i usložnjavanjem novih rizika mediji povećavaju i permanentno održavaju sveopću strepnju i strah unutar današnjeg umreženog društva (Castells 1996). Time McLuhanova ideja o elektronskoj međuzavisnosti svih segmenata društva, a koja nosi potencijalno negativne posljedice i uzrokovana je historijskom genezom medija, biva u potpunosti realizirana. Činjenica je da je historijska geneza različitih formi komunikacije i medija praćena transformacijom i usložnjavanjem rizika. Razumijevanje tehnološkog razvoja, u prvom redu današnje hegemonije internetske tehnologije stoga je neodvojivo od procesa medijske konstrukcije, te s tim u vezi i multiplikacije rizika. S tim u vezi vrijedi naglasiti da je i sam McLuhan u jednom od posljednjih intervjua, govoreći o retribalizaciji društva i njegove strukture unutar

globalnog sela, podsjetio kako je plemenskim društvima svojstveno brutalno ugrožavanje života drugog. K tome, negativne implikacije prelaska na globalnu komunikaciju ogledaju se i u činjenici da biti povezan svugdje i sa svima nerijetko znači i gubiti lični identitet. Odgovor na taj gubitak povezan je i sa različitim formama agresivnosti i nasilja; sklonost terorizmu i druge nasilne društvene pojave mogu biti shvaćene kao svojevrsna potraga za izgubljenom individualnom crtom u globalnom selu. Razumijevanje kako pozitivnih, tako i potencijalno negativnih reperkusija života u okvirima globalnog sela postaje tako jedan od najvećih izazova savremene komunikacije.

I Beck narativ o riziku označava kao narativ ironije, pripisujući kategoriji rizika ambivalentan karakter. Pozivajući se na Sokratovu izreku *Znam da ništa ne znam*, on ukazuje na jednu od esencijalnih dimenzija rizika kao globalnog koncepta – njegovu *nepredvidljivost*. Naime, Beck tvrdi da prilikom predviđanja potencijalnih katastrofa mi nismo ni svjesni koji nam aspekti izvjesne pojave ostaju nepoznati, što nadalje za rezultat ima lanac nepredvidivih reperkusija. Pojednostavljeno rečeno, neznanje o riziku, o njegovim pojedinačnim aspektima, ali i o njegovoj globalizaciji (ne)posredno pojačava sam stepen globalizacije rizika: „Rizik je ambivalencija. Biti u riziku je način postojanja i vladanja državom u svijetu modernosti; biti u globalnom riziku je ljudsko stanje od početka 21. vijeka. Iskustvo globalnog rizika predstavlja šok za cijelo čovječanstvo“ (Beck 2006: 330).

Globalnu internetsku mrežu, u McLuhanovskom antropocentrično-filozofskom duhu, kako uvidamo iz svega prethodno elaboriranog, sasvim je prikladno komparirati sa nervnim sistemom ljudskog organizma. Internet jednako brzo omogućava kretanje impulsa iz i kroz različita područja zajedničkog nam organizma – zemaljske kugle. Osim što mediji stimuliraju taj "nervni sistem", prožet brojnim oblicima rizika, oni na njega kako strukturalno, tako i sadržajno, u značajnoj mjeri i utječu. Istog je mišljenja i Beck kada iz rakursa socijalno-konstruktivističke teorije o rizicima piše: „Bez tehnika vizualizacije, bez simboličkih formi i bez masovnih medija, rizici nisu ništa. Oni ne postoje“ (2006: 332). U tom kontekstu Beck upotrebljava sintagmu „medijski producirana politika straha“ (2006), ističući pritom kako masovni mediji svojim izvještavanjem nerijetko intencionalno predimenzioniraju osjećaj straha i nesigurnosti, čime dugoročno učvršćuju fundamente društva rizika. Produciranje politike straha podrazumijeva specifične medijske forme sračunate na postizanje senzacionalističkih efekata. O medijskom diskursu straha skoro deceniju ranije piše i Altheide (1997), a definira ga kao svojevrsnu sintezu komunikacije koja prožima svaki socijalni aspekt, simboličke svijesti i društvenog očekivanja povezanog sa

osjećajem opasnosti, rizika, strepnje, nesigurnosti i neizvjesnosti. Definitivno je jasno da pozitivne strane povezivanja posredstvom moderne tehnologije koje se očituju u promptnoj i lakšoj komunikaciji, kao i podizanju društvene svijesti o postojanju rizika, imaju svoje naličje u pojavi i širenju do sada nepoznatih, kompleksnih, umjetnom inteligencijom konstruiranih oblika rizika koji nadilaze i samog čovjeka.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Na samom kraju valja istaći da su granice globalnog utjecaja masovnih medija još uvijek nedokučive i u velikoj mjeri neistražene, naročito u okvirima svjetskog rizičnog društva. Oksimoronsko određenje sintagme „globalno selo“ prevazišlo je svoje inicijalno metaforičko značenje i postalo zbiljsko denotativno određenje globalizacijom transformiranih i perpetuiranih društava koja moraju kooperativno djelovati u suočavanju s mnoštvom negativnih pojava koje sa sobom donosi multiplikacija rizika globalnih i ireverzibilnih dimenzija.

Napredne medijske tehnologije u svojoj ambivalenciji, okosnica su procesa medijatzacije društva, ali i procesa reduciranja svijeta na nivo globalno selo. Stoga, reagiranje na svijet izložen kompleksu složenih rizičnih pojava kao na homogenu, uniformnu cjelinu, obilježenu kauzalnim odnosom između svih pojedinačnih segmenata ukupne strukture, predstavlja imperativ života u 21. stoljeću. Prema McLuhanovoj medijskoj teoriji svaki medij *per se* predstavlja poruku. Na taj način i rizik kao nedovoljno prepoznat, a danas neizostavan komunikacijski fenomen, može biti shvaćen upravo kao poruka, poruka da je McLuhanov koncept globalne međuzavisnosti i njenih društvenih implikacija, relevantniji nego ikada.

LITERATURA

1. Alić, Sead (2009), "Globalno selo", *Filozofska istraživanja* 11(3), God. 29, Sv. 1, 51-61.
2. Altheide, David (1997), "The News Media, the Problem Frame and the Production of Fear", *The Sociological Quarterly*, Vol. 38, No. 4, 647-668.
3. Beck, Ulrich (2001), *Rizično društvo. U susret novoj moderni*, Filip Višnjić, Beograd
4. Beck, Ulrich (2006), "Living in the World Risk Society", *Economy and Society*, Volume 35, Number 3, 329-345.
5. Beck, Ulrich (2011), *Svetsko rizično društvo - u potrazi za izgubljenom sigurnošću*, Akademska knjiga, Novi Sad
6. Castells, Manuel (1996), *The Rise of the Network Society*, Blackwell Publishers, Inc.
7. Chelysheva, Irina, Galina Mikhaleva (2019), "Life in a Global Village and Principles on Tolerance: the Role and Value of Marshall McLuhan's Legacy", *Media Education (Mediaobrazovanie)*, 59(2), 224-229.
8. Cottle, Simon (1998), Ulrich Beck, 'Risk Society' and the Media – A Catastrophic View? *European Journal of Communication* 13(1), 5-32.
9. Gibson, Twyla, Stuart J. Murray (2012), Global Village, *Encyclopedia of Media and Communication*, University of Toronto Press, 312-313.
10. Hjarvard, Stig (2014), Mediatization and cultural and social change: an institutional perspective, *Mediatization of communication*, Handbook of Communication Sciences, Vol. 21, De Gruyter, Berlin-Boston, 199-227.
11. Kelly, Kevin (2010), *What technology wants*, Viking Press
12. Lorimer, Rowland (1998), *Masovne komunikacije*, Clio, Beograd
13. McLuhan, Marshall (1962), *The Gutenberg galaxy: The Making of Typographic Man*, University of Toronto Press
14. McLuhan, Marshall, Quentin Fiore (1967), *The Medium is the Massage: An Inventory of Effects*, Penguin Books
15. McLuhan, Marshall, Quentin Fiore (1968), *War and Peace in the Global Village*, SAD
16. McLuhan, Marshall (1989), *The Global Village: Transformations in World Life and Media in the 21st Century*, Oxford University Press
17. McLuhan, Marshall (2008), *Razumijevanje medija*, Copyright © hrvatskog izdanja, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb

THE RISK AS A COMMUNICATION PHENOMENON WITHIN MCLUHAN'S GLOBAL VILLAGE

Summary:

Positioning one of the crucial dimensions of recent global society - global interdependence in the center of interest, the essential goal of this paper is primarily to reflect on the communication potential of global risks as a new reflection of interdependence within McLuhan's global village. The paper explains how the media's reduction of the world to the level of a global village has affected and transformed the relevant determinants of various risks, but also the process by which different societies cooperate and communicate to deal with them effectively. Speaking primarily from the perspective of global interdependence, as a product of a globalized-driven change in the communicative-technological-social paradigm, the paper is oriented towards theoretical consideration of the position of risk as a communication phenomenon in the modern age.

Keywords: global village; mass media; global risks; mediatization of risk; global communication interdependence

Adresa autorice
Authors' address

Amina Vatreš
samostalni istraživač
Sarajevo
amina_vatres@live.com